

ODINIOARĂ SILEN PĂZEA IZVOARELE

Unii afirmă că Silen era tatăl satirilor și se prea poate ca acest lucru să fie adevărat. În orice caz, el n-a protestat vreodată când satirii beți își făceau semne de complicitate, arătându-l cu degetul, la orgiile lui Bacchus. Îl credeau și pe el beat : ținea în mână un ciorchine de struguri și poate că era într-adevăr beat, dacă beția este acea beatitudine ce își are obârșia în promptitudinea spiritului, în starea de atenție, în bucuria receptării impresiei.

Silen nu-l mai îndrăgea pe Bacchus, cu toate acestea îl urma pretutindeni, însoțindu-l la toate serbările. Îl lega de el un sentiment pe care oamenii îl pot lesne pricepe : pe vremea când Bacchus nu era decît un copil și îl chema Dionysos, Silen îl purtase în brațe ca să-i ferească picioarele neîncălțate în sandale de asprimea pietrelor și de spini. Ținuse în brațe viața, această măreție lipsită de apărare ; iar brațele lui Silen n-au uitat căldura transparentă și pură care le-a deprins cu un gest nemaștiut vreodată.

E bătrîn și el acum — pe chipul lui soarele coboară în adîncuri ; Dionysos, înălțat în tinerețe, și-a uitat poate de atunci numele cel vechi, dar Silen îl mai urmează totuși. Prea puțin știm de ce se urmează unele pe altele ființe între care aparent

nu există nici o legătură ; prea puține știm noi despre solidaritate, despre bucuria de a fi fost umilit și, firește, despre speranța că puterea prezenței care avertizează și constrângerea aducerii aminte vor constitui o opreliște în stare să împiedice comiterea unor mari nesăbuițe.

Cu toate acestea, Silen nu era dintre aceia care se refugiază în amintiri ; el și le-a folosit întotdeauna pentru a înțelege întâmplările și râdea cu aroganță când era iscodit despre tinerețea sa. Socotea că tinerețea n-a fost bună decît să-l ajute să înțeleagă acum lumea și pe sine însuși. Ce ar fi putut povesti ? Fusesse întocmai ca ceilalți semizeii. Păzise cu dragoste mută izvoare susurătoare, iar când dorința închipuia pe pietrișul lor și printre valurile mici chipuri, Silen se arunca în urmărirea nimfelor care îl tratau de la egal la egal și i se dăruiau, căci aceasta era legea trupurilor lor. Să fi povestit deci asemenea lucruri ?

Mai degrabă tăcea : tovarășii săi de beție oricum nu i-ar fi priceput frământările ; la ce bun să-i amuze cu dovezile îmbătrînirii sale, cu amintirile ? Poate nici nu i-ar fi dat crezare auzindu-l vorbind despre solitudinea lui divină de odinioară, despre implacabilele recunoașteri ale ideației lui. Acolo, în atemporalitatea izvoarelor, Silen a aflat destinul semizeilor : ca ființe osîndite la existență eternă, ei trebuie să facă legătura între oameni și nemuritori, să dăruiască suflet lucrurilor neînsuflețite, pentru ca, între acestea, zeii cei trufași, dar temători de propria lor măreție, precum și oamenii cei neputincioși, însetați de evlavie, să se poată mișca nestingheriți.

Cel care caută cu mîna urma vidului nu va ajunge niciodată om adevărat. Silen nu putea ajunge om ; nici oamenii nu vroiau să fie oameni. Dar ce să facă cel care a simțit vidul cu degetele ? Ce mai

poate face acela care a dat consistență nimicului în ființa sa și, în vreme ce toți îl numesc semizeu, el știe că neputința l-a preschimbat într-o parte a vidului? Nu își poate fixa dorințele în existența veșnică, e nevoit să trăiască și între timp lucrurile se risipesc în el, totul devenind pentru el monocrom, se umple de vid, dar nu se poate risipi fără urmă în vid el însuși. Ce se va întâmpla cu cel a cărui știință e mai mare decât putința lui și se afundă încet, asemeni lui Silen, în adâncurile moi ale prăpastiei ce se cascadează între dorință și posibilități?

Este sărbătorit acum: satirii îl numesc tatăl lor și rîd complici, monștri turmentați cu trupuri de animale; ei simt că Silen le aparține, doar are barbă și uneori patru picioare, scurmă cu mâinile pămîntul, masa originară ce nu poate rămîne ea însăși și care mai degrabă naște chinuri decât să se mulțumească cu propria-i ființă. Silen o înțelege pe Mama Gee: ea nu putuse face altceva, a trebuit să dea naștere pomilor, izvoarelor, lui Silen însuși și nimfelor, înțelege asta, însă ochii îi sînt totuși tulburi de mînia revoltei: de ce tocmai pe el și nu pe altul l-a născut în chinuri Gee, de ce trebuie să știe Silen prin creierul său, de ce trebuie să simtă Silen cu degetele sale desti-nul de care nu e cu nimic vinovat?

Îl sărbătoresc satirii: în el se văd pe ei înșiși. Îl sărbătoresc pe semizeul care, în beția sa, e însăși beatitudinea nemuritoare. Iar el zîmbește, căci știe — știe și acest lucru — că s-ar preschimba el însuși într-un satir dacă ar fi și el beat și ar pluti prin turmentarea beatitudinii eterne, devenind asemeni celor care își trăiesc propriul mit în miturile proprii și sînt sortiți să nu poată fi treji vreodată.

Ei îl sărbătoresc, deși nu doresc decât ca el să fie asemeni lor: firește, el însuși ar vrea să fie

asemeni lor. Însă nu poate fi așa. El e hărăzit să privească beatitudinea cu luciditate, chiar dacă e propria lui beatitudine — iată destinul său silenic.

Cine a mai văzut izvor beat, deși beția, iat-o, în izvor, laolaltă cu bucuria neguroasă și ispiti-toare a susurului infinit ?

cine a mai văzut nimfe îmbătate, deși în vîl-toarea furtunoasă picioarele-ntr-un dans plutitor și le saltă, trupurile și le răstoarnă în vînt ?

cine a mai văzut ceruri îmbătate, deși multe sînt furtunile în care soarele mistuit în ale sale pete își luminează în lume destinul !

Silen vedea izvorul extatic, vedea Nimfa și Soa-rele, dar el, păzitorul extazurilor s-a refugiat din fața destinului său, i s-a alăturat lui Bacchus, pen-tru ca, rătăcind printre oameni, să priceapă cîte ceva din rosturile lumii și din el însuși. Numai că atunci Bacchus era încă Dionysos și tocmai cobora din munții Asiei Mici, urmat de cortegiul furibun-dului său norod. Se deda extazului erotic : zeii îi încredințaseră sarcina de a dărui oamenilor un mit, mitul bucuriei de a trăi, al freneziei care se pre-schimbă istovită în amețeală.

Căci atunci cînd se simt prea plini de spirit, oamenii încep dintr-o dată să se îndoiască de Olimp, însă zeilor nu le plac scepticii. De aceea le dă-ruiesc oamenilor mitul : pentru ca ei să se scufunde în propriile lor adîncuri aparent insondabile, să gă-sească în ei înșiși vestirea scepticismului. Zeii îi îneacă pe oameni în propria lor ființă : le place ca aceștia, în alienarea lor, să-i privească pe ceilalți oameni doar ca pe niște obiecte ale vieții lor, le place cînd oamenii se devorează cu plăcere sen-zuală în dans, în dragoste sau cînd se înjunghie cu voluptate.

Zeii mai știau firește că mitul devine sînge din sîngele oamenilor dacă devine obiect al cultului și

simbol al permanenței în rînduiala serbărilor. De aceea au desemnat locuri sfinte, animale și insemne sfinte : obiectul cultului evocă în om beatitudinea alienată a uitării de sine și iată-l dănțuind în ceata lui Dionysos și sfișiindu-i furibund pe neinițiații care stăteau pe marginea drumului.

Silen privea cu dezgust la scena sîngeroasă : nu-i venea să creadă că oamenii pot fi într-atît de nătărăi ca, din păstori blajini, să devină, în ceata lui Bacchus, autoflagelatori demenți. Și, cu toate acestea, îi era dat să constate că, de îndată ce a răsunat chemarea zeului, o mulțime de oameni au devenit credincioși : sacrificîndu-și valorile și toate agoniselile unei vieți întregi, ei au alergat către beatitudinea cea fără de speranță.

Silen îl urma pe Bacchus : știa că nu poate face altfel. Nu poate face altfel căci cunoaște taina lui Dionysos, pe care zeii l-au trimis printre oameni pentru a crea mitul. Trebuise să decidă atunci cînd a pornit la drum alături de el, iar acum, pășind în mijlocul alaiului sîngeros, purta povara deciziei sale. Dacă ar fi rămas semizeul izvorului, ar fi devenit mitul propriei sale imortalități : însă el nu dorea să devină propriul său mit. Nu-i era îngăduit să renunțe la prerogativele sale divine. Ce poate face acela care știe doar lucrul pe care nu dorește să-l facă și nu are dreptul să facă ceea ce ar dori ?

În mijlocul satirilor, Silen semăna mai degrabă cu oamenii decît cu zeii. Aceștia îl trăgeau cu necuviință de barbă, iar cei beți de vorba lui Bacchus îi rîdeau în față. Îi spuneau obscenități și îl credeau beat atunci cînd el strivea cîte-un ciorchine uriaș între degetele sale și, scurgînd licoarea cea proaspătă în cupă, bea, bea fără încetare. Nu se temeau de el — de ce s-ar fi temut ? Era bicisnic, bătrîn și neputincios ; cei care se simt puternici nu se

tem de cei slabi, iar în alaiul lui Bacchus fiecare simțea că nu există vreo putere care s-o întrecă pe a lui, a omului preschimbat, în mijlocul convoiului, în gloată, zeificat prin depersonalizarea sa.

Fiind sărăciți în urma pierderii eului lor, strămutau acum propriile lor reprezentări dominante asupra lui Bacchus : în ochii lor, zeul cel nebun devenea din ce în ce mai mare și, în credința că se înalță pînă la el, se aprofundau mereu, ajungîndu-și din urmă doar urmele propriilor pași. Păstorul, cel ascultat odinioară cu sfințenie de familia sa și căruia i se supuneau și cîteva animale, își închipuia acum că, renunțînd la sine și la puterea faptelor proprii, a ajuns mare urmîndu-l pe Bacchus. Sărăcia, și ea, a prefăcut pe mulți în membri ai alaiului : mijlocul de a-ți ascunde neputința, posibilitatea de a-ți oferi o compensație pentru un lucru cunoscut, jinduit, dar pentru tine inaccesibil — iată tot atîtea motive care îi făceau pe oameni să se alătore alaiului.

Iar acum, după ce au dobîndit încrederea în ei înșiși, nu-i mai dau pace nici lui Silen. Îl atîță fiindcă e neputincios și a ajuns astfel din proprie voință, îl smucesc și îl lovesc fiindcă îl simt incapabil să răspundă la lovituri ; el, neputinciosul, îi compătimizește și această compătimire nu e lesne de iertat. Compătimirea îi întărita mai mult decît gîrbaciul care șfichiuia încoace și încolo la întîmplare, rupînd din carne inuman și impersonal. Însă gîrbaciul îi aparținea lui Bacchus ; pe măsură ce zeul se purta mai nedrept cu ei, cu atît mai temeinică era călcarea în picioare a destinului lor de către alai, cu atît mai mare le era fericirea : au ajuns pe culmi, acum cînd trupurile le sînt sfîșiate — și-au găsit drumul și sînt demni de zeul lor. În compătimire zăreau propria lor omenie pe care

o lăsaseră uitării, de aceea urau compătimirea. Iar cel care îi compătimea era Silen.

După ce Dionysos a cucerit Elada, Silen a vrut să se reîntoarcă la izvoarele sale. Zeii au dăruit semizeilor prezentul, astfel că Silen nu avea de unde cunoaște viitorul, nu putea ști că Dionysos își va continua marșul în istorie în fruntea romanilor cuceritori, conducînd, în chip de Bacchus, ceata vînătorilor de iluzii care și-au dat uitării propria ființă. Era bine pentru Silen că nu putea cunoaște viitorul — la fel și pentru oameni. Ori avea să le fie dat a vedea biruința barbarilor, pieirea Imperiului? Ei trăiau pentru ziua de azi și, cum acest Azi era pentru ei cu neputință de suportat, alergau fericiți în urma lui Bacchus. Silen nu se întoarse la izvoarele sale: odată intrat în alai, nu te mai poți întoarce niciodată la frumusețea naivă a vieții inocente.

Știa că este condamnat la a ști, a vedea totul: a primit din partea zeilor prezentul, în trecut nu se mai putea refugia, iar viitorul era un privilegiu al zeilor. Azi, care îi aparținea, acest Azi era un minunat alai sîngeros. Iată-l cum dăntuiește el însuși în alai, asemenea copilandrilor insolenți, dar numai trupul său e beat, ochiul larg deschis spre alai e treaz. E condamnat a ști: dar ce are a face cunoașterea, ce poate face cu ea cîtă vreme știe că acesta e un alai fără noimă și mai e și sîngeros, așa cum sînt toate lucrurile care încearcă să-și dovedească dreptul la existență în ciuda existenței lor. E condamnat a ști, dar ce poate face cu știința lui?

Lui Silen zeii i-au hărăzit să fie o parte integrantă a prezentului: i-au dat misiunea ca, prin faptele sale, să fie întotdeauna un demn premergător al alaiului și să explice astfel oamenilor ce anume au de făcut. Era un mijlocitor între Bacchus

și cei ce se alăturau convoiului, iar el se supunea poruncii divine. Dar se detesta pe sine, iar pe fețele oamenilor zărea cu înfiorare propriul lui chip. Dacă nu ar fi fost Bacchus, cel care îi poruncise și care avea nevoie de discipoli, i-ar fi ucis poate pe oameni, ca să nu-i mai reflecte chipul în strîmbăturile beției lor. Însă ei se ucideau între ei și atunci pe Silen îl cuprinse mila.

Silen a fost cel dintîi dintre semizei care a încercat acest sentiment. Este ciudat lucru că el a fost dat atît de repede uitării ! Ori poate că el însuși a dorit această uitare ce învăluie pentru totdeauna în ceață oamenii, faptele, zeii ? Nu ! Destinul lui Silen era prezentul, prin urmare viitorul nu-l interesa. Zeii însă au greșit tocmai prin faptul că l-au lipsit de viitor și că i-au dat o oglindă, pentru ca, privind oamenii, să se poată zări pe sine. Orice făcea, oamenii îi urmau cuvîntul, gesturile.

Silen a dus la îndeplinire toate poruncile zeilor dar, înfiorat de propria-i imagine, a început să-l cuprindă mila de soarta oamenilor. Privea la satirii care țopăiau stîngaci și fără grijă pe copitele de țap ale propriilor mituri, poftele lor erau mai mult bufonerii decît dorințe autentice. Dar, cu toate acestea, îi pizmuia. Ar fi putut oare deveni el însuși un satir ?

Și-a umflat obrajii, și-a acoperit ochii cu vâlul extazului, s-a sucit și s-a învîrtit etalîndu-și dorințele, de parcă ar fi avut cu adevărat dorințe. Sălta cu trupul său greoi printre satirii ce țopăiau de colo-colo, ca posedat de forțe misterioase care îl opuneau legilor pămîntene și cerești. Oamenii nu-l imitau, dar îl urmau în demența sa : ceata lui Dionysos s-a împărțit în două coloane. Unii s-au adunat în jurul zeului, alții l-au înconjurat pe Silen și cu toții strigau că ei ar fi cei adevărați. Au fost trimiși curieri la sate și la orașe pentru a vesti

sosirea zeului desfătărilor, al uitării și beatitudinii și sosirea lui Silen, marele bufon.

După felul în care mulțimea se îmbulzea pe drumuri și cum strigau toți deopotrivă : „noi sîntem cei adevărați, urmați-ne pe noi“, după felul în care îi sfîșiau și îi călcau în picioare pe toți cei care se uitau neîncrezători, dar și nepăsători, de pe marginea drumului, nu se putea face nici o deosebire între ei. Erau cu toții la fel : între ei exista o legătură, îi unea o forță superioară — mitul, căruia îi erau în egală măsură supuși. Se supralicitau unii pe alții, se întreceau în demență.

Cu toate că unii dintre ei erau mai liniștiți, căci puritatea din ochii lui Silen îi silea să se înfrîneze, din acest moment își dădură cu totul frîu liber pornirilor : îi sfîrtecau la întîmplare pe toți cei ce le ieșeau în cale, nu se cruțau în extazul lor sîngeros nici chiar pe ei înșiși ; răgușiseră de atîtea urlete și zbierete, abia dacă mai puteau horcăi și șuiera. Ceea ce pînă aici fusese doar un joc irezistibil, care îi atrăgea pe toți în alai, se preschimbă într-un fel de spectacol : publicul stătea împrejurul lor în piețe și îi încuraja bătînd ritmic din palme, îi asmuțea pe unii din membrii alaiului împotriva altora.

Ciocnirea unghiilor ascuțite și a argumentelor șirete era răsplătită cu hohote uriașe. Nu bătea nimeni în retragere, cu toții primeau lovitura și, dacă le stătea în putere, o și întorceau ; dacă vreunul răcnea : „eu sînt cel adevărat“, de îndată sosea răspunsul : „eu sînt și mai adevărat“ ; dacă unul îi invoca pe strămoșii săi, alții îi invocau pe strămoșii strămoșilor, mărimea era întrecută de enormitate, scîrba primea replică de la obscenitate. Rîsete interminabile îl răsplătiră pe unul care zise că frunza e mai verde și îl întrecu astfel pe cel care spusese doar că e verde, fură aplaudate expre-

sii ca „ultrapămînt“ și „hiperaer“ și și-i arătau unul altuia pe smintiții care alergau roată cu spume la gură pînă ce cădeau din picioare de extenuare, pentru a dovedi astfel că cercul lor e mai cerc decît cercul celorlalți.

Dionysos însuși se înspăimîntă : nu-și putea duce sarcina la îndeplinire, iar zeii aveau să-l tragă la răspundere și pe el, să-l surghiunească în trecut sau în viitor, dacă nu izbutea să pună capăt dezbinării și nu-l întorcea pe Silen la rolul său de intermediar. Îl avertiză pe Silen, îi atrase apoi atenția că nu are dreptul să răspundă mitului printr-un alt mit. Nu putea deveni nici satir : Silen avea sarcini silenice. Apoi, cînd văzu că nu-i dă ascultare, se porni să-l lovească înfuriat.

Simțindu-și carnea sfîșiată de loviturile lui Dionysos, pe Silen îl cuprinse o senzație plăcută : simțea că e sublim. Îi venea să spună : oameni, priviți-mă, mă jertfesc pentru voi, sînt un martir, iubiți-mă. Dar nu auzi decît răpăiala aplauzelor și chicoteală inconștientă. Îi venea să spună : nu vă temeți de Dionysos, dacă va rămîne fără alai și oamenii îl vor părăsi, nu va fi nici el mai mare decît păstorii dăntuitori. Însă orice ar fi spus era în zadar, căci păstorii strigau că ei sînt mai dionisiaci decît zeul însuși, că ei sînt mai măreți decît zeul însuși, că ei sînt mai divini decît oricare din locuitorii Olimpului.

Nu avertismentele lui Dionysos, nu loviturile, ci aceste vorbe îl făcuseră să-și revină. Din nou trebuia să decidă : să încerce a fi el însuși slujindu-i pe zei și înșelîndu-i cu viclenie, să-și păstreze luciditatea privirii ori să se dedice trup și suflet rolului său, să-și uite îndoielile, să trăiască asemeni celor care s-au învățat să se supună, pentru că a gîndi e obositor și neplăcut ? Nu putea deveni propriul său mit — primise în schimb răsplata vieții însu-

flețite. Era o faptă nevrednică pentru el, ca și pentru oameni, să răspundă mitului printr-un alt mit. Ce să facă? Să se mulțumească doar cu înțelepciunea de a privi lucrurile din afară?

Cel care se supune poruncii nu poate fi un privitor din exterior, iar poruncii i se supune toată lumea și Silen de asemenea. Mitul privirii din exterior e doar o capcană, o nouă capcană, o iluzie care pretinde un preț mare: receptarea neputincioasă a spectacolului, solitudinea, oboseala pe care o provoacă masca adaptării. Cel care privește lucrurile din exterior este nevoit să se prefacă, el stă de fapt doar în afara lui însuși, dar pentru ceilalți va fi întotdeauna acolo unde este în realitate și se va supune poruncii, o va urma întocmai.

Ce să facă Silen, membru al alaiului, supus legilor beatitudinii și poruncii, dar avînd privirea limpede? S-a hotărît: le va arăta oamenilor cum sînt, da, le va arăta cum sînt ei, cei cuprinși de beatitudine. Îi va arăta cu degetul. Îi va mîna din Azi înspre viitor, pentru a-i face nu doar să se privească, dar și să se zărească pe ei înșiși. Le va arăta că ei sîngerează, însă că pot afla în pădure și pe lîngă ea plante tămăduitoare despre care au știut cîndva, dar pe care le-au dat uitării cu bună știință.

Oamenii au avut dreptate să rîdă de el atunci cînd se dădea în spectacol: nu era nici mai bun, nici mai frumos, nici mai drept decît ceilalți. Acum nu mai rîde nimeni: unii îl urăsc, dar alții își aruncă privirea în oglinda băltoacelor și își zăresc propriul chip. Cîte unii continuă să spumege în accesul lor dement, dar alții se împrăștie care încotro în căutarea plantelor tămăduitoare, iar Silen le face semn cu mîna și îi îndeamnă: plecați și spuneți tuturor că Bacchus nu este altceva decît mitul uitării de sine, al beatitudinii. El poartă cu-

nună pe creștet, e zeu ; în mâini ține un pocal aurit, în ochi îi strălucește scînteia viitorului ; el, Bacchus, trăiește în viitor, știe că faptele sale sînt consemnate, cei care l-au trimis nu-l vor da uitării. Dar oamenii ? Lor nu le e dat să trăiască decît o singură dată, ei se pot prăda numai pe ei înșiși, al lor e Azi pe care îl pot preface în *prezent* numai prin faptele lor. Odată, cine știe, toate vor fi ale lor, dar ei pot trăi numai în prezent.

Acum Silen era fericit : îl cuprinse un sentiment care îi amintea într-un mod imposibil de explicat de izvoare. Era poate satisfacția că susură chiar acolo unde susură, satisfacția de a ști care îi este îndatorirea : aceea de a se opune propriului său mit, de a supraviețui miturilor zeilor și beatitudinii lor amețitoare.